

A. Sjödin, 1947.

FOLKTRO OM GÖK, SKATA, KATT, OCH EKORRE

Här nedan äro uppställda frågor rörande folkets föreställningar i äldre dagar om gök, skata, katt och ekorre. Avsikten med de bifogade exemplen är att de skola väcka erinringar och på så sätt inspirera Eder till att berätta, vad man i Eder bygd ännu minnes om gammal folktro om dessa djur. Alla frågorna kunna kanske inte besvaras från en och samma bygd, men i stället finnes möjligen andra föreställningar om dessa djur, som inte medtagits i denna frågelista, men som givetvis böra komma med i uppteckningen. Allt, som minnesgoda äldre personer i bygden kunna erinra sig av gammal tro om djuren i fråga, bör alltså upptecknas.

GÖKEN

Brukade man tyda kommande händelser efter gökens uppträdande och rop? T.ex. västergök är bästergök, sörgök är smörgök, d.v.s. det blir god växtlighet och skörd? Trodde man, att göken bådade dödsfall, om den satte sig på hustak?

Brukade man fråga göken, hur många år man skulle få leva, gå ogift e.d.? Hur gjorde man då?

Fick man önska tre ting, om man råkade komma under ett träd, i vilket en gök satt?

Ansågs det särskilt olyckligt, om man råkade möta göken utan att ha ätit något på den dagen? Kallades detta att "göken dårade"? Vad hände vid ett sådant tillfälle? Blev man sjuk?

Var det farligt att härma göken? Trodde man, att gökens tunga då blödde?

Brukade man av gökens uppträdande förutsäga väderleken? T.ex. att det skulle bli regn, när göken satt intill husen och gol?

Rättade man sig efter göken, när det var tid att så eller när det var tid att släppa ut kreaturen första gången på våren eller vid andra liknande tillfällen?

Trodde man, att göken även uppträdde i andra fågelgestalter? T.ex. att den var gök endast första året och därefter hög?

Trodde man, att göken vissa tider vistades på sjöbottnen?

SKATAN

Brukade skatan kallas "trollkåring", "virvelvind" eller något annat liknande?

Ansågos skatorna särskilt olycksbringande? Kunde inte deras uppträdande också betyda lycka, t.ex. när de byggde och bodde vid gården?

Ansågos skatorna förebåda kommande händelser såsom personers

ankomst, dödsfall och olyckor? T.ex. att det skulle komma främmande, då skatorna väsnades särskilt mycket, eller att det blev dödsfall, om skatorna skrattade efter solnedgången?

Brukade man av skatornas uppträdande förutsäga väderleken? T.ex. att om skatorna byggde högt, så skulle det bli våt sommar?

Ansågos skatorna förorsaka vissa sjukdomar, t.ex. skabb och utslag?

Användes skator eller delar av skator som medicin eller trollmedel? T.ex. skatblod mot lyten av olika slag och döda skator för att göra ont mot grannen?

Trodde man, att skatorna hörde till satan och att de vissa tider vistades hos honom, t.ex. under påskveckan? Eller trodde man, att skatorna voro trollkärningar, och att man därför borde akta sig för att skada dem, då de annars kunde hämnas genom att bringa olycka i ladugården?

KATTEN

Ansågs katten för ett lycko- eller olycksdjur? Nämn exempel på när katten ansågs bringa lycka och när olycka!

Ansågs det särskilt olycksbådande att möta en katt i en korsväg? Borde man då spotta? Var det endast katter av viss färg, som ansågos för olycksdjur? Voro trefärgade katter lyckokatter?

Ansågs det föra lycka eller olycka med sig att ha en katt med på sjöfärder? Skulle man dra en katt genom en ny ryssja för att få fiskelycka?

Var katten lycko- eller olycksdjur för jägaren? Ansågs katten vara ett trolldjur, så att om den sköts, blev bössan skänd och kunde inte döda?

Brukade man av kattens uppträdande förutsäga väderleken? T.ex. att det skulle bli regn, om den sov på hjärnan eller blåst, om den klöste med klorna?

Ansågs katten varsla om kommande händelser? T.ex. om katten gick från hemmet, så skulle någon dö där? Eller om katten klöste i väggarna och jamade, så skulle det bli eldsvåda? Eller att om katten ville ligga hos en sjuk, så varslade detta om att den sjuka skulle gå igenom sjukdomen?

Användes katten i folkmedicinen? T.ex. soppa kokt på en katt medel mot reumatism? Eller katthjärna botemedel mot sinnessjukdom eller svag skäggväxt?

Vad ansåg man om den som var elak mot katter? Hade den personen dålig karaktär eller trodde man, att han skulle få fullt be-

gravningsväder? Ansågs den som var snäll mot katter, bli snäll mot sin man (fru)? Ansågs den som gärna smekte katter, gärna vilja hålla om flickor (pojkar)?

Hur borde man göra för att få katten att trivas? Hugga av svansspetsen eller bära in den baklänges eller kasta in den i bakugnen?

Borde man betala något för katten, t.ex. ett öre för varje tass och ett öre för svansen, för att den skulle trivas och ta rättor på den nya platsen?

Var det någon särskild tid man borde låta kattungar växa upp för att vara säker på att få bra katter? Trodde man t.ex. att de katter, som voro födda och uppväxta under göktiden, blevo särskilt odygdiga?

Fanns någon förklaring till varför katten alltid rör på svansspetsen? Ansågs den innehålla gift?

Hur ansågs katten vara mot människorna? Farlig och hämndgirig, så att man på alla sätt borde söka hålla sig god vän med den? Ansågs den vara ondskefull till sin natur, så att man måste vidta vissa åtgärder, för att den inte skulle vara till förtret, t.ex. förgöra väven? Borde man då spotta ett visst antal gånger och kasta ut katten?

Eller ansågs katten vara vänligt sinnad mot människorna och deras husdjur? Förde den med sig trivsel i bostad och stall? Borde den finnas i stallet, för att hästarna skulle trivas?

Var det vid vissa tillfällen farligt, om en katt var närvarande? T.ex. i likrum, hos sjuka personer eller där ett nyfött barn fanns?

Användes katten vid trolldom eller för att häva trolldom? Kunde man vålla en annan persons olycka med hjälp av en död eller levande katt? T.ex. genom att lägga ett katthuvud i grunden till ett hus?

Finns någon berättelse om hur katten skapades?

EKORREN

Vad kallas ekorren i Eder trakt? T.ex. "gran-älg", "gran-oxe", "tallbjörn", "gråskinn"?

Ansågs ekorren varsla otur och olycka? Betydde det otur att möta en ekorre? Borde man t.ex. spotta eller kasta pinnar, innan man passerade det ställe på vägen, som man sett ekorren springa över?

Varlade ekorren nödår, krig eller eldsvåda? T.ex. att det skulle bli nödår, om det uppträdde många ekorrar samtidigt? Eller att det varlade om eldsvåda, om en ekorre kom in på vinden i ett

hus?

Ansågs det varsla om dödsfall, om ekorrarna kommo fram till husen?

Brukade man av ekorrarnas uppträdande förutsäga väderleken? T.ex. att det skulle bli lite snö, om ekorren byggde lågt och mycket, om den byggde högt?

Har ekorren eller delar av ekorren ansetts vara bra som botemedel mot vissa sjukdomar? T.ex. ekorrems urinblåsa, torkad och blandad i kaffe, botemedel mot urinstämma hos människor?

Har man trott, att ekorren hört till något särskilt naturväsen? T.ex. till havsfrun?

Vilka av dessa föreställningar om gök, skata, katt och ekorre äro ännu levande i Eder bygd? Anser modern ungdom, att det t.ex. är clycksbådande, att en svart katt springer över vägen? Lyssna unga flickor alltjämt på gökens galande?